

Studia z hebrajszczyzny biblijnej
Niedoczytanie moje

PRACE
NAUKOWE

UNIwersytetu
Śląskiego
w Katowicach

NR 3303

Kamilla Termińska

Studia z hebrajszczyzny biblijnej
Niedoczytanie moje

Redaktor serii: Językoznawstwo Neofilologiczne

MARIA WYSOCKA

Recenzentka

BARBARA GRESZCZUK

Spis treści

Wstęp	7
ROZDZIAŁ I	
Czytanie <i>Tanachu</i> . Judaistyczna koncepcja języka	11
ROZDZIAŁ II	
Język – morze fraktali. Tropy biologii w religijnym języku <i>Tanachu</i>	21
ROZDZIAŁ III	
Dylematy przekładu. Trzy trójki	35
ROZDZIAŁ IV	
Dosłowność a metafora – zacieranie granic	45
ROZDZIAŁ V	
O ożywianiu znaczeń biblijnych	53
ROZDZIAŁ VI	
Tradycja wobec Tradycji. Biblizmy vs. <i>Biblia</i>	59
ROZDZIAŁ VII	
Wiedza, prawda i zmysły	71
ROZDZIAŁ VIII	
Metafory błędu	89
ROZDZIAŁ IX	
<i>Tefilla</i> – modlitwa	101
ROZDZIAŁ X	
Śmiech Sary. Kobiecość – męskość w hebrajszczyźnie biblijnej	113
ROZDZIAŁ XI	
Obraz prawdy	123
ROZDZIAŁ XII	
Gramatykalizacja <i>twarzy</i> (פני־אדם – PaNiYM) w hebrajszczyźnie biblijnej	133

ROZDZIAŁ XIII	
Oblicze - פנימ PaNiYM B-ga	147
ROZDZIAŁ XIV	
Kauzacja	157
ROZDZIAŁ XV	
<i>Intensivum</i>	173
ROZDZIAŁ XVI	
Język religii w paradygmacie lingwistycznym. Niewysłowionosc <i>Tanachu</i> a problem tłumaczenia	187
Bibliografia	199
Wykaz prac autorki	203
Indeks rdzeni szerzej omawianych w kolejnych rozdziałach	211
Summary	213
Резюме	215

Wstęp

Nasza mowa, lokując się między spostrzeżeniem a prawdą, przypomina zakurzoną szybę lub krzywe lustro. Język Edenu był niczym tafla szkła bez najmniejszej skazy. Światło absolutnego zrozumienia przepływało przezeń bez przeszkód.

G. STEINER: *Po wieży Babel. Problemy języka i przekładu*

Wszystkie moje rozważania zebrane w tym tomie są jakby wkorzone w mit wieży Babel (Rdz 11, 1-9)¹, której wierzchołek miał sięgać samego nieba. Taki zamiar powstał wśród budowniczych, których łączył jeden język. Czym mogła być owa *Lingua adamica*, która umożliwiała to pełne niebotycznej pychy przedsięwzięcie? Czytająca Biblię lingwistka może pokusić się o próbę charakterystyki takiego języka, wzorując się na wypracowanym w XX wieku modelu języka idealnego. Byłby on zatem całkowicie przejrzysty semantycznie, odpowiadałby realnie istniejącej rzeczywistości w sposób jedno-jednoznaczny. Jego treść (struktura głęboka) byłaby izomorficzna wobec sposobu jej wyrażenia (struktura powierzchniowa) שְׁפָה אָתָּה יְדִבְרִים אֶתְּךָ – *jeden język, jednakowe słowa*. Ścisłe określone struktury syntaktyczne zawierałyby w sobie reguły selekcyjne, byłyby zatem zinterpretowane semantycznie. Musiałby mieć zdolność adekwatnego przekładu wewnątrzjęzykowego, a więc byłby ściśle referencyjny, pozbawiony wieloznaczności, metafor, symboli, alegorii, paraboli i paradoksów. Presupozycja egzystencjalna dotyczyłaby w nim tylko bytów istniejących bezwarunkowo, na sposób ekstralingwistyczny. Byłby to zatem, wykluczający wszelki fałsz, niedomówienie, aluzję, język absolutnej PRAWDY dotykający absolutnej RZECZYWISTOŚCI. Pojęcia te są z sobą w hebrajszczyźnie biblijnej tożsame (rdzeń 'MN) i zdeponowane,

---

¹ Nie skupiam się na istniejących przekładach interesujących mnie passusów. Uważam, że każdy z nich jest cenny, nawet w wypadku, gdy znacznie różnią się między sobą, wydobywając inny aspekt znaczenia, które w oryginale iskrzy się całą gamą sensów. Posługuję się internetowym „tłumaczeniem Tynieckim”, zwanym też *Biblią Tysiąclecia* - <http://www.biblia.net.pl>. Stosuję w niej przyjęte abrewiacje ksiąg biblijnych. Jeżeli sporadycznie korzystam z innych tłumaczeń, wyraźnie zaznaczam to w tekście. Przyjęłam uproszczony sposób transkrypcji fonetycznej pisma hebrajskiego. ' oznacza א alef (tzw. *spiritus lenis*), a ' to ע ajin (*spiritus asper*). H nieme na końcu słowa bądź rdzenia stawiam w nawiasie okrągłym (). Sygnalizuję różnice między ו samek i ש sin, ט tet i ת taw, ו waw i ב bet (w niektórych pozycjach), ה he, ח het i ק kaf (w niektórych pozycjach). צ transkrybuję jako c. Nawias kwadratowy [ ] służy mi do umieszczenia własnych tłumaczeń i uwag po/w przytoczonych paraszach biblijnych. Omawiane rdzenie i ich tłumaczenia wyróżniam „zaciemnieniem”.

jako atrybuty B-ga², w sakralnej transcendencji. I tak wieża sięgnęłaby nieba. Święta Księga napisana w tym uniwersalnym i precyzyjnym języku przeostałaby przekazywać Tajemnicę, zanikłoby Jej misterium. Jednoznaczność wyeliminowałaby namysł i trud zrozumienia. Jej sens stałby się oczywisty *per se* i nikt już nie musiałby go dociekać. Wiara przeostałaby potrzebować łaski i osobistego zaangażowania. Wszyscy staliby się *sicut dii scientes bonum et malum* (Rdz 3, 5), jak to już kiedyś obiecywał Wąż. „Pomieszanie” języków i rozproszenie budowniczych jest wezwaniem do odrzucenia pychy, owej *hybris*, i przyjęcia pełnej pokory postawy wobec *leszon hakkodesz*, świętego języka, którego nigdy nieogarniony do końca sens jest pieczołowicie restaurowany w tysiącach tłumaczeń, komentarzy, egzegez, aluzji i nawiązań, rozsiany w nasyczonej biblizmami potoczności i literaturze pięknej, a także w świadomości powszechnej i indywidualnych nadziejach, obawach i działaniach człowieka zanurzonego w kulturze śródziemnomorskiej.

Jeśli założyć, że język jako racjonalnie uporządkowana całość nie istnieje, a w każdym razie jest niedostępny dla penetrującego go rozumu, że dostępne są jedynie efemeryczne wyspy wyłaniające się z chaotycznej i ontologicznie niejednorodnej rzeczywistości, to należy się zgodzić, że celem uprawiania lingwistyki jako nauki jest powodujący ferment intelektualny i budzący wyobraźnię *dissens*. Ta właściwość, zgodnie z „poetyką fraktala”, odbija się zarówno w bytach wyższych, przekraczających język, jak i niższych – obdarzonych znaczeniem elementach języka. Zastanawiając się nad sensem wybranych rdzeni, klaryfikując pojęcia i analizując wypowiedzenia, nie zapominam, że, po pierwsze, znaczenie zanurzonego w głębokiej warstwie języka, niewymawialnego rdzenia jest zawsze i nie bez powodu ukryte, a po drugie, że istotnymi, również dla analiz językoznawczych, wartościami jest świadomość ograniczoności, niepełności i różnorodności. Tym, co najlepiej tłumaczy sens wyrażenia konstytuowanego przez rdzeń, jest kontekst. Ale on również nie wyjaśnia znaczenia, on je tylko, jako niedookreślony, bezbrzeżny i nieprzewidywalny, umożliwia. Kontekst nie może wyczerpać sensu, a wypowiedzenie nie może być dostatecznie wyczerpującym kontekstem. Interpretacja nie powinna zniszczyć wieloznaczności, powinna natomiast być podporządkowana hipotezom warunkującym istnienie małego, może nawet stworzonego na użytek prowadzonych analiz, porządku częściowego.

***

Kilka zamieszczonych w tomie rozdziałów było publikowanych w formie artykułów. Na potrzeby książki wszystkie zostały przejrzone, poprawione, uzupełnione. Zmiany są tak znaczne, że czasem trudno rozpoznać pierwotną

---

² Ten typ zapisu ma symbolizować niewymawialność boskiego imienia, a został zapożyczony z judaistycznej literatury anglosaskiej, gdzie występuje jako G-d.

wersję. Mimo to nie udało mi się uzyskać tekstu, który by mnie w pełni zadowalał. Oczywiście, że powstał z miłości i zachwytu nad językiem *Tanachu*³. Zawstydzona niedoskonałością książki, proszę P.T. Czytelnika o życzliwą lekturę. Dziękuję wszystkim, którzy poświęcili swą uwagę i namysł, by pomóc mi w jej stworzeniu. Kłaniam się nisko Przyjaciółkom i Przyjaciołom, którzy – nie znając hebrajskiego – przeczytali mój tekst i obdarzyli go swymi mądrymi uwagami. Składam podziękowania za wszelką pomoc finansowo-administracyjną; nawet nie potrafię sobie wyobrazić trudności, jakich nie doznałam. Nadzwyczajne zrozumienie i kompetencje znalazłam u Pań zajmujących się moim, niełatwym przecież, tekstem w Wydawnictwie. Nade wszystko jednak dziękuję uczestnikom prowadzonego przeze mnie od co najmniej dwudziestu lat seminarium hebraistycznego przy Zakładzie Orientalistyki i Językoznawstwa Ogólnego Wydziału Filologicznego UŚ. Gdyby nie Oni, również Ci, którzy teraz rozsiani są po świecie, nie tylko nie powstałaby ta książka, nie byłoby również mnie takiej, jaką jestem.

---

³ Żydzi niechętnie używają określenia *Stary Testament*, który sugeruje istnienie *Nowego*. Ja również posługuję się albo terminem „Biblia w języku hebrajskim/hebrajska”, albo wprowadzam akceptowany w środowisku judaistycznym akronimistyczny (Tora – czyli Pięcioksiąg, Nabijm – czyli Prorocy, Ketubim – czyli Pisma) termin „Tanach”.

Indeks rdzeni szerzej omawianych w kolejnych rozdziałach

1. Czytanie *Tanachu*. Judaistyczna koncepcja języka: כלם KLM; מלך MLK; ידע YD'; יעד Y'D; קדש QDŠ; שקד ŠQD.
2. Język – morze fraktali. Tropy biologii w religijnym języku *Tanachu*: נפש NPŠ; רוח RW(aw)H(et); אכל 'KL; ראה R'(H); חוזה H(et)Z(H).
3. Dylematy przekładu. Trzy trójki: יפה YP(H); יטב YT(et)B; אמן 'MN; חפש H(et)PŠ; שוה ŠW(aw)(H); ישר YŠR.
4. Dosłowność a metafora – zacieranie granic: חול H(et)W(aw)L; עבר 'BR; הבל H(e)BL; ידע YD'.
5. O ożywianiu znaczeń biblijnych: היה H(e)Y(H); הוה H(e)W(aw)(H); אוה 'W(aw)(H); בכה BK(H).
6. Tradycja wobec Tradycji. Biblizmy vs. *Biblia*: רחם RH(et)M; דוד DW(aw)D; אחב 'H(et)B; חסד H(et)S(amek)D; כסל KS(amek)L; יחל YH(et)L; קוה QW(aw)(H); בטח BT(et)H(et); אמן 'MN; יפה YP(H); יטב YT(et)B.
7. Wiedza, prawda i zmysły: חכם H(et)KM; ידע YD'; ערם 'RM; זמם ZMM; יעץ Y'C; גבר GBR; צדק CDQ; שפט ŠPT(et); בין BYN; ראה R'(H); חוזה H(et)Z(H); שמע ŠM'; און 'ZN; טעם T(et)'M; רוח RW(aw)H(et); ריח RYH(et); נגע NG'.
8. Metafory błędu: שגג ŠGG; שגה ŠG(H); תעה T(aw)'(H); טעה T(et)'(H); חטא H(et)T(et)'; פשע PŠ'; שוא ŠW(aw)'; הבל H(e)BL; שקר ŠQR; סכל S(amek)KL; נטה NT(et)(H); עוה 'W(aw)(H).
9. *Tefilla* – modlitwa: פלל PLL.
10. Śmiech Sary. Kobiecość – męskość w hebrajszczyźnie biblijnej: נקב NQB; זכר ZKR.
11. Obraz prawdy: אמן 'MN; חסד H(et)S(amek)D; צדק CDQ; שלם ŠLM; שפט ŠPT(et).
12. Gramatyzacja *twary* (פְּנִים – PaNiYM) w hebrajszczyźnie biblijnej: שים S(in)YM; עבד 'BD; ידע YD'; נתן NTN; נפל NPL; סבב S(amek)BB.
13. *Oblicze* – פְּנִים PaNiYM B-ga: נתן NTN; שים SYM; בוא BW'; הלך HLK.
14. Kauzacja: רצה RC(H); אור 'W(aw)R; ענה 'N(H); מחה MH(et)(H); נחל NH(et)L; טוב T(et)W(aw)B; יטב YT(et)B; רעע R'R'; ידע YD'; ראה R'(H); שמע ŠM'; שכן ŠKN; שלט ŠLT(et); זכר ZKR; יצא YC'; עבד 'BD; זנה ZN(H); מלך MLK; צדק CDQ.
15. *Intensivum*: רדף RDP; רנן RNN; ארר 'RR; נשק NŠQ; קצץ QCC; כסה KS(amek)(H); ישב YŠB; שבר S(in)BR; פלט PLT(et); נער N'R; צדק CDQ;

רחם RH(et)M; פזז PZZ; ירש YRŠ; פשק PŠQ; עטר 'T(et)R; פשט PŠT(et);
כפר KPR; כבש KBŠ; חלק H(et)LQ.

16. Język religii w paradygmacie lingwistycznym. Niewysłowioność *Tanachu* a problem tłumaczenia: ירש YRŠ; ישר YŠR; אמץ 'MC; מצא MC'.

Kamilla Termińska

Studies in Biblical Hebrew Misreading of Mine

S u m m a r y

The treatise is a collection of studies devoted to peculiarities of Biblical Hebrew, which manifest themselves on each layer that a language can be analyzed – that is, from the symbolic layer codified in the alphabet, meanings in the lexis, grammar (morphology in particular), and syntax, to grand textual allegoric tropes and speech genres. The issue of the pluralism, dynamics and the impossibility of exhausting possible readings is illustrated with the analyses of terms that refer to truth, knowledge, sensual modalities, error, faith, good, beauty, hope, love, justice, etc. Moreover, their simultaneous precision and allegorical character embedded in terms such as breathing, eating, walking is shown. Aside from that, the author makes an attempt to interpret the Judaic tetragrammaton YHWH, sacred to the followers. The analysis of the desemantization of the Hebrew lexeme ‘face’, has been complimented with a description of idioms that contain this phrase, as well as a classification of utterances that refer to the ‘countenance’ of God. The text proves that the concepts of causation and intensification are not only differently defined in the Polish language and Classical Hebrew, where they are predominantly realized through morphology (however, not limited to it), but in fact, they refer to disparate phenomena of understanding the world. The idea that entwines the whole book is the concept of intangible nature of sense, which is dependent on ontology that is inherent in the natural language, and of the inability to read *The Tanakh* till the last page.

Камилла Терминьска

Исследования по библейскому древнееврейскому языку Мое недопрочтение

Резюме

Книга является собранием исследований, посвященных особенностям древнееврейского библейского языка, которые проявляются на всех плоскостях, подвергающихся языковому анализу. К ним относятся закодированный в алфавите символический пласт, значения, содержащиеся в лексике, грамматике (особенно в морфологии) и синтаксисе, аллегорические текстовые фигуры и речевые жанры. Проблема многообразия, динамики и невозможности исчерпания прочтения иллюстрируется анализом понятий, относящихся к истине, знанию, модальностям чувств, ошибкам, вере, добру, красоте, надежде, любви, справедливости и др. В работе показана одновременная конкретность и тропичность, присущая понятиям дыхания, приему пищи, ходьбе. Была предпринята попытка интерпретации священной для исповедующих иудаизм тетраграммы YHWH. Анализ десемантизации древнееврейской лексемы *лицо* дополняется описанием фразеологических оборотов с этим выражением, а также типизацией высказываний, относящихся к 'облику' Бога. Доказывается, что понятия каузации и интенсивности не только иначе конкретизируются в польском и классическом древнееврейском языках, где главным образом реализуются морфологически, но относятся к иным феноменам толкования мира. Идеей, связывающей целостность, является мысль о неуловимости смысла, который зависит от имманентности, свойственной естественному языку онтологии, и о невозможности прочтения Танаха до конца.

Redakcja
KATARZYNA WIĘCKOWSKA

Projekt okładki
PAULINA DUBIEL

Opracowanie DTP
BEATA KLYTA

Korekta
BARBARA JAGODA

Copyright © 2015 by
Wydawnictwo Uniwersytetu Śląskiego
Wszelkie prawa zastrzeżone

ISSN 0208-6336
ISBN 978-83-8012-437-0
(wersja drukowana)
ISBN 978-83-8012-438-7
(wersja elektroniczna)

Wydawca
Wydawnictwo Uniwersytetu Śląskiego
ul. Bankowa 12B, 40-007 Katowice
www.wydawnictwo.us.edu.pl
e-mail: wydawus@us.edu.pl

Wydanie I. Ark. druk. 13,5. Ark. wyd. 16,0.
Papier Alto 80 g. Cena 20 zł (+ VAT)

Druk i oprawa: „TOTEM.COM.PL Sp. z o.o.” Sp.K.
ul. Jacewska 89, 88-100 Inowrocław